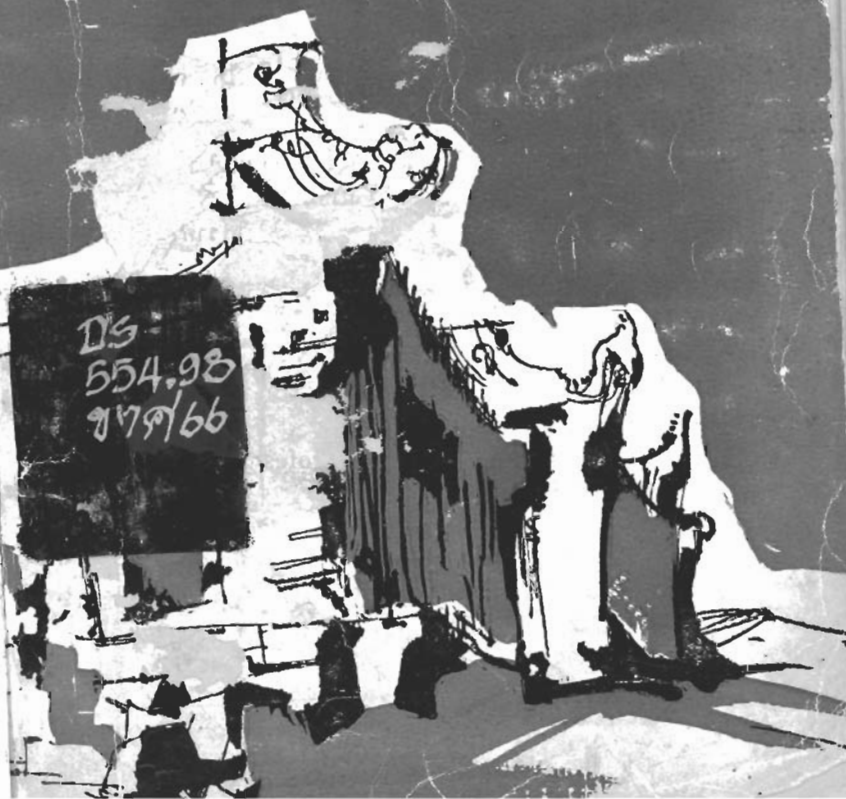

ปราสาทเขาพนมดงรักในแง่ศิลป A VISIT TO KHAO PHRA VIHARN

DS
554.98
9179/66

ปราสาทพระวิหารในแคว้นสปป

A Visit to Khao Phra Viharn

by

PROFESSOR SILPA BHIRASRI

ม.จ.สุภัทโรดิศร์ ดิศกุล ทรวแปล

หนังสือ
พิมพ์
หน้าออกนอกห้องสมุด

Published by

• THE FINE ARTS DEPARTMENT

B. E. 2503

ปราสาทพระวิหารในแง่ศิลป

A Visit to Khao Phra Viharn

ของ

ศาสตราจารย์ ศิลป พีระศรี

เลขหมู่ 554.98

เลขทะเบียน

วัน เดือน ปี

19 พ.ค. 2531

กรมศิลปากร

จัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก

จำนวน ๑๐๐ ฉบับ

คณบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร

จาก

ท.อ. (พ/คห) พงษ์

10/5/31

สมน ศรีแสง ออกแบบปก

ปราสาทพระวิหารในแง่ศิลป

หลังจากการเดินทางราว ๖๐ กิโลเมตรเข้าไปในป่าทึบซึ่งมีหญ้าเขียวชอุ่มปกคลุมอยู่เป็นแห่ง ๆ คล้ายกับว่าเป็นการแสดงความสามารถของธรรมชาติแล้ว เราก็จะมาถึงที่เชิงเขาพระวิหาร และเมื่อได้ไต่ขึ้นบันไดขั้นแรกมา ๑๖๒ ขั้น และบันไดขั้นที่สองอีกราว ๖๐ ขั้นแล้ว เราก็จะมาถึงโคปุระ (ซุ้มประตู) ขั้นแรกของสี่ขั้นซึ่งตั้งอยู่หน้าคฤหาสน์วัด ๓ ชั้น เราจะรู้สึกตื่นตัวอย่างรุนแรงจากความรู้สึกอันเร้นลับ ซึ่งทำให้เราจำต้องหวนนึกไปถึงการเปรียบเทียบระหว่างโลกเก่าและโลกใหม่ ในสมัยวิทยาศาสตร์และสมัยก้าวหน้าของเรา เราไม่มีเวลาที่จะไปนั่งนึกถึงการเตรียมสร้างทางจิตใจอย่างชนิดที่บรรพบุรุษของเราได้เคยกระทำกันมาแต่ก่อนอีกแล้ว เป็นความจริงที่ว่าจากความรู้สึกและวิธีการในสมัยปัจจุบัน เราอาจจะผลิตสิ่ง

มหัตคารยัยและเป็นประโยชน์อย่างที่มีมนุษย์ในอดีตไม่เคย
 ดำรงรักษากันถึงมาแต่ก่อน แต่ในขณะเดียวกัน ดังเหตุนั้น
 ก็ไม่ได้แต่คงถึงความพยายามที่จะเสริมสร้างวัตถุทางจิตใจ
 ขึ้นเป็นการพร้อมกันของชาติ ๆ หนึ่ง เพื่อจะเชิดชูความเชื่อ
 ถิ่นของคน ดังเช่นการสร้างพุทธสถานบุโรพุทโธในเกาะชวา
 ปราสาทนครวัดในประเทศกัมพูชา ปราสาทเขาพระวิหารใน
 ประเทศไทย เทวสถานกันทรียมหาเทวที่ชชะระโฮและถึงค
 ราชที่ภูวนเศวรในประเทศอินเดีย รวมทั้งวิหารต่าง ๆ ทาง
 คริสต์ศาสนาในสมัยกลางของทวีปยุโรป และตัวอย่างอื่น ๆ
 ที่เราอาจจะกล่าวอ้างถึงได้อีกเป็นร้อย ๆ แห่งนั้นได้ ในสมัย
 กระนั้น การก่อสร้างศาสนสถานก็คือความทะเยอทะยาน
 อันสูงสุดที่จะแสดงถึงความจงรักภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า โดย
 เนเพาะอย่างยิ่งสำหรับชนชาวตะวันตก หินแต่ละก้อนที่
 ก่อตั้งขึ้น ประติมากรรมแต่ละรูปที่สลักขึ้นเพื่อตกแต่ง
 ศาสนสถานเหล่านั้น ก็เป็นการกระทำอันสูงสุดทางศาสนา
 ซึ่งแต่ละคนอาจจะกระทำถวายแด่พระผู้เป็นเจ้าได้ ทุกคนเชื่อ
 และทุกคนอยู่ภายในพระผู้เป็นเจ้า เมื่อเป็นดังนี้ ก็ย่อมทน
 ความทุกข์ทรมานและความเหนื่อยอ่อนที่เกิดขึ้นได้ ด้วย

ย ดวงใจอันสงบ คือมีความรู้สึกทางจิตใจอันมั่นคงทางวัตถุอยู่
ข และทุกคนก็จะอยู่ในความสงบด้วยมีความเชื่อในชีวิต
ง เบื้องหน้าอันเต็มไปด้วยความสุขอย่างไม่รู้จักสิ้นสุด

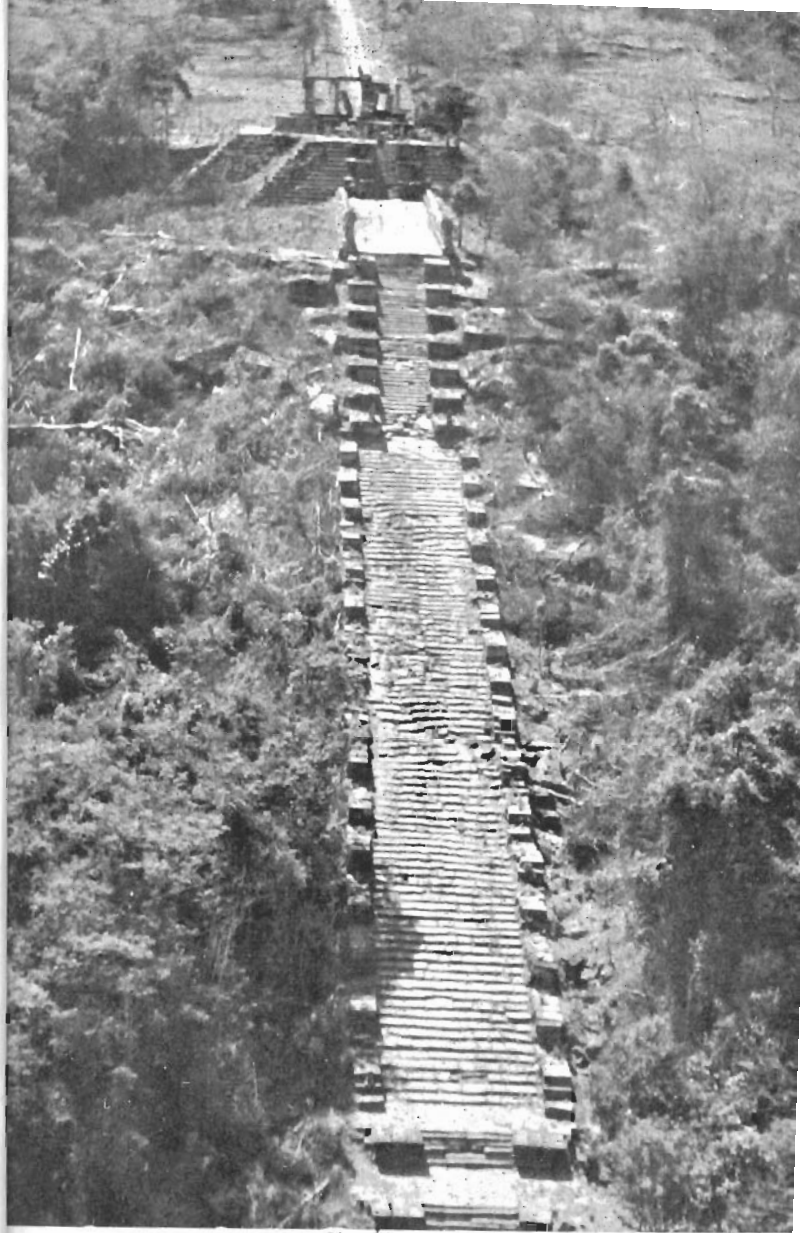
อ ในการไปชมสถานที่เหล่านี้ เป็นต้นว่า ปราสาท
ก พระวิหาร เราจะรู้สึกตนในเมื่อเรานั่งลงภาวนาอยู่กับคน
ง จำนวนมากกำลังทำงานกันอย่างคึกคัก เพื่อสร้างเทวาลัย
ค สำหรับพระผู้เป็นเจ้าของตน ตามความจริง กลุ่มคนเหล่านี้
ค ก็เปรียบเสมือนกองทัพซึ่งมีทหารแต่ละคนเป็นผู้เต็มใจ
ด ศรัทธาในศาสนาไม่ว่าจะเป็นทางด้านวัตถุหรือทางด้านจิตใจ
ด และแต่ละคนก็ร่วมกันอย่างแข็งแรงเพื่อจะสร้างสิ่งมหัศจรรย์
ด เหล่านี้ขึ้น
น เหล่านี้ขึ้น

ด สถาปนิกของศาสน์ต่างอันต่างอย่างยิ่ง คือ
ก ปราสาทพระวิหารนี้ได้ออกแบบด้วยความฉลาดอย่างยิ่ง
ก ทำให้ปราสาทแห่งนี้เปรียบเสมือนการค่อย ๆ ก้าวขึ้นไปสู่
ก ที่ประทับของพระผู้เป็นเจ้า คือยังเขาไกรลาส สถาปนิกได้
ค ผนวชโอกาสจากพื้นที่ที่สง่างามตามธรรมชาติอย่างพิเศษมา
ค ทำให้การก่อสร้างของตนมีความหมายยิ่งขึ้น ปราสาท
ด พระวิหารนี้ประกอบด้วยแผนผังที่จัดซับซ้อนทางสถาปัตยกรรม

กรรมซึ่งค่อย ๆ จัดสร้างจนจากเชิงเนินเขาซึ่งค่อย ๆ ดัน
ไปตลอดระยะ ๑๐๕ เมตร และมาสู่ต้นตอหินที่ตรงหน้าผา
ใหญ่ต่งเตนอยู่เหนือพนทราบเบื้องล่าง ถ้าจะกล่าวจากทาง
ด้านร่างกาย เราก็อาจจะกล่าวได้ว่ามนุษย์ค่อย ๆ เดินจน
ไปสู่สวรรค์และความรู้สึกที่เกิดขึ้นแก่เราเช่นนกเป็นดังที่
ประทับใจเราเป็นอย่างมาก เราอาจจะรู้สึกถึงอิทธิพลชนิดที่
มีอำนาจสะกดจิตอย่างแท้จริง ซึ่งปราศาทพระวิหารมีต่อผู้
ที่เดิมนได้ซึ่งได้จารึกแสงบุญมาจากที่ห่างไกล เพื่อมาขอ
ความคุ้มครองและความรู้สึกศรัทธาเดิมนได้จากพระผู้เป็น
เจ้าของตน

ดังที่กล่าวมาแล้ว บันได ๒๐๐ ก้าวจะนำเราขึ้นมา
ยังซุ้มประตูแรกใน ๔ ชั้น ณ ที่นผู้จารึกมาแสงบุญ
ก็จะใช้เป็นที่พักและนั่งบำเพ็ญสมาธิ การพัก ณ ที่นั้นจะเป็น
การพักที่นานพอใช้ ทงนกเพื่อจะเริ่มทำจิตใจของตนให้
บริสุทธิ์ ภาพสลักที่สวยงามบนซุ้มประตูซึ่งแสดงรูปเทวดา

* โคปุระ ก็คือซุ้มประตู ซึ่งจะต้องผ่านเข้าไปยังตัวเทวาลัย แต่โคปุระ
นี้มีความหมายยิ่งกว่าซุ้มประตูดังที่เข้าใจกันทั่วไป คือโคปุระของ
อินเดีย จะเป็น ที่ ซึ่งผู้เลื่อมใส ศรัทธา ในศาสนา มานั่งบำเพ็ญ สมาธิ
ก่อนที่จะมุ่งเข้าไปสู่เทวาลัยด้วย

ทางบันไดขึ้นเขาพระวิหาร

Steps ascending Khao Phra Viharn.

ทิวทัศน์จากศาลาจรูญหลังที่ ๑ มาหลังที่ ๒
(มองจากศาลาหลังที่ ๒)

*An avenue leading from the first gate to the second one.
Taken from the second gate.*

และเรื่องราวต่าง ๆ จากคำฉันท์พราหมณ์ จะทำให้ความ
เต็มใจของผู้ที่มาจาริกนั้นมากมายจน ภาพสลักหินคำ
เหล่านี้ในสมัยเราจะเหลือแต่เพียงคุณค่าอย่างมากมายในทาง
ศิลปะ แต่สำหรับคนสมัยโบราณแล้วก็จะมีคุณค่าทางศาสนา
อย่างใหญ่หลวง ปราสาทพระวิหารนี้สร้างอุทิศถวายแด่พระ
อิศวร และบรรดาเทพเจ้าอื่น ๆ ทั้งหมดก็เป็นรองกว่าพระองค์
แต่ในขณะเดียวกันเทพเจ้าเหล่านั้นก็รวมกันเข้าเป็นหน่วย
เดียวกันทางปรัชญาอย่างชนิดที่ไม่สามารถจะแบ่งแยกออกได้
เทพเจ้าแต่ละองค์หรือเรื่องราวที่สลักแต่ละเรื่องมีความสำคัญ
อย่างมากเกี่ยวกับอารมณืที่มุ่งชวนไปสู่พระผู้เป็นเจ้าของมนุษย์

จากถนนยาวประมาณ ๒๗๐ เมตรซึ่งค่อย ๆ ขึ้น
ไปและมีเสาหินตั้งประดับอยู่ ๒ ข้าง เราก็จะมาถึงชุมประตู
หลังที่สองซึ่งมีแผนผังเป็นรูปกากบาทคล้ายกับชุมประตู
อื่น ๆ จากถนนกมทางเดินอีกประมาณ ๑๗๐ เมตรต่อไป
ยังชุมประตูหลังที่ ๓ และจากชุมประตูหลังที่ ๓ ไปยังหลัง
ที่ ๔ ก็จะต้องเดินอีกประมาณ ๔๐ เมตร ระยะจากชุม
ประตูหลังหนึ่งไปยังอีกหลังหนึ่ง ไม่ได้เป็นไปด้วยเหตุอื่น
แต่เป็นการกะอย่างจงใจเพื่อจะกระตุ้นอารมณ์ของผู้ศรัทธา

เหต่านนให้รู้ดีกว่าเมื่อระยะระหว่างอาคารเหต่านนต้นขน
ก็หมายความว่าตนยังอยู่ใกล้พระผู้เป็นเจ้าชนทุกที ความ
พยายามทางด้านจิตใจของผู้มาแฉ่งบุญที่จะมาติดต่อกับพระ
ผู้เป็นเจ้าก็จะประดับความดำริ่ และอำนาจความดันตะเทือน
ทางจิตใจซึ่งออกมาจากเทวดายนั้นก็จะมีย่างมากมาย
ประคุดเปลวไฟอันบริสุทธิ ทำให้มนุษย์รู้ดีว่าตนได้เข้า
ไปรวมอยู่ภายในพระผู้เป็นเจ้าแล้ว

โคปุระที่ ๓ มีปีก ๒ ข้าง ซึ่งคงสร้างเพิ่มเติมขึ้น
ภายหลัง เพื่อเป็นที่พักของนักแฉ่งบุญชายเป็นจำนวนมาก
ที่เดินทางมายังคำตันต์ถานแห่งนี้ ถ้าความคาดคะเนของ
ข้าพเจ้าเป็นความจริง อาคารต้องข้างที่มีความยาว ๓๕ เมตร
แต่ละด้านนั้นก็ทำให้ลักษณะดั้งเดิมของคำตันต์ถานแห่งนี้
เปลี่ยนแปลงไปบ้าง อาคารต้องหลังซึ่งอาจจะใช้เป็นทอยน
ทำให้ความศักดิ์สิทธิ์อย่างเรณดับของโคปุระซึ่งสร้างขึ้นโดย
เฉพาะเพื่อการดำรินนเดียไป เกี่ยวกับความรุดกอนเรณดับน
เราอาจจะกล่าวได้ด้วยว่าตลอดต้องข้างทางที่จะขึ้นไปสู่
เทวดายน พันธ์พฤษกษอนต์ดังอยู่ ๒ ข้างก็ช่วยให้เกิดความ
รุดกเชนขนใดเชนเดียวกน

โคปุระที่ ๔ ใช้เป็นทางเดินเข้าไปยังदानซึ่งมีกำแพง
 ล้อมรอบ ที่ปลายदानมีอาคารซึ่งมีรูปร่างคล้ายมณฑป*
 และ ณ ด้านข้างทั้ง ๒ ด้านมีอาคารเล็ก ๆ อีก ๒ หลังซึ่ง
 ใช้เป็นหอสมุดและคลังเก็บของ เพื่อเก็บวัตถุสำหรับกระทำ
 พิธีทางศาสนา เสาเหลี่ยมของชนแรกของมณฑปมีเสาด้าน ๆ
 ตั้งอยู่ข้างบนนอกชนหนึ่ง ดังนั้นทำให้เราอาจสันนิษฐานได้ว่า
 มณฑปนี้มี ๒ ชน หรือมีฉนวน ช่องที่เปิดอยู่ระหว่างเสาด้าน
 ชนบนก็ใช้เพื่อให้แสงสว่างแก่มณฑปนั่นเอง

ท้ายที่สุด ภายหลังการเดินซึ่งมีผลทางจิตใจเป็นระยะ
 ประมาณ ๙๐๐ เมตร ผู้เดินได้ศรัทธาที่จะมาถึงยังเทวาลัย
 ศาสนสถานแห่งสร้างชนบนยอดเขาซึ่งอกด้านหนึ่งจะตัดตึง
 ลงไปเป็นหน้าผาอย่างทันทิ ทงนกเพอจะแลดูถึงสุดเขตของ
 สวรรค์

* มณฑป ก็คือ มุขด้านหน้าของห้องไว้เทวรูป แม้ว่ามณฑป
 ตั้งเดิมของอินเดียจะมีขนาดใหญ่ แต่โดยทั่วไปก็ใหญ่กว่าห้องไว้
 เทวรูปเพียงเล็กน้อย ถ้ามณฑปหลังแรกไม่พอสำหรับกระทำกิจพิธี
 ก็อาจจะมีการสร้างมณฑปเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งหรือ สอง หลัง หน้า มณฑป
 หลังแรก

ณ ที่นี้ ธรรมชาติ คำสอนและศึลป ได้รวมกันเข้า
เป็นหน่วยเดียวกันทางจิต ใจชนิดที่ประทับใจอย่างลึกซึ้งจน
ไม่อาจจะลืมได้

คำสอนสถานที่อื่น ๆ อีกหลายแห่งอาจจะคงอยู่บน
ยอดเขาหรือสถานที่ทางธรรมชาติอย่างอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน
แต่สภาพนิคมของปราสาทพระวิหารได้ใช้ประโยชน์จาก
ธรรมชาติอย่างเต็มที่ ตามความเข้าใจทางปรัชญาและจิต
วิทยาอย่างสูงของเขา

บริเวณเทวาลัยหรืออาคารที่สำคัญของคำสอนสถานที่
ซึ่งมีแผนผังลำดับซับซ้อนแห่งนี้จะสร้างขึ้นตามต้นแบบของ
อินเดีย คือเป็นเขตรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าอันศักดิ์สิทธิ์ล้อมรอบ
ไปด้วยระเบียงมุงหลังคาเป็นรูปโค้ง มีผนังทึบด้านนอกและ
ผนังที่เจาะเป็นช่องหน้าต่างอยู่ด้านใน ณ ปราสาทพระวิหารนี้
แทนที่ระเบียงจะเป็นระเบียงที่เปิดโล่งมีแค่เสารองรับอยู่ ก็
จะเป็นระเบียงซึ่งเจาะเป็นช่องหน้าต่างหลายช่อง และมีผด
ทางการให้ความเคร่งขรึมแก่คำสอนสถานที่นี้ยิ่งกว่าระเบียงที่มี
แค่เสา

ตัวเทวาลัยซึ่งมีหลังคาโค้งเป็นรูปปราสาท (ศีขร) *

และมณฑปข้างหนานนั้ตรงศูนย์กลางของมณฑปอัน
ศักดิ์สิทธิ์ประกอบกันเข้าเป็นหน่วยเดียวอย่างงดงาม ซึ่งนับว่า
เป็นสิ่งที่น่าชมเชยในศิลปเขมร หลังคาโค้งของมณฑปนั้นคด
และผสมผสานเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับด้านหน้าและด้านข้าง
ของตัวเทวาลัย คำกล่าวเช่นนี้อาจจะเข้าใจได้ดียิ่งขึ้นจากการ
เปรียบเทียบปราสาทเขมรกับเทวสถานของอินเดียในภาค
เหนือ ซึ่งเป็นต้นเค้าของปราสาทเขมรนั่นเอง ในการมองดู
เทวสถานดังกล่าวอันสวยงามและมีชื่อเสียงที่ภูเวียงใน
ประเทศอินเดีย เราจะเห็นว่าหลังคาเป็นชั้น ๆ รูปปรีระมิต
ของมณฑปซึ่งได้มาจากการก่อสร้างที่เคยใช้ไม้ชนเข้ากันได้
ไม่ดัดกับรูปร่างอันใหญ่ของเด่น โค้งของ ศีขร ซึ่งอยู่เบื้องหลัง
มณฑปชิดกันเช่นนั้นได้รับการแก้ไขจากช่างเขมร เพื่อจะทำให้
สถาปัตยกรรมทั้งสองส่วนนั้นเข้ากันได้เป็นส่วนประกอบที่
งดงามแต่เพียงส่วนเดียว

* ศีขร ก็คือ หลังคาห้องไว้เทวรูปซึ่งมีรูปคล้ายหอคอย อาจ
จะเป็นรูปปรีระมิต ซึ่งมีชั้นแต่ละชั้นลดส่วนกันขึ้นไป ดังในเทวสถาน
อินเดียแบบทมิฬ หรืออาจจะมีเส้นนอกเป็นรูปโค้งดังในเทวสถานทาง
ทิศเหนือของประเทศอินเดีย ซึ่งปราสาทเขมรได้รับแบบอย่างมาก็ได้
(โปรดดูแบบพระปราสาทของไทยเราด้วย)

แต่ความคิดในการสร้างศาสนสถานอันใหญ่โตให้เข้า
กันได้เป็นหน่วยเดียวกันไม่ได้มีอยู่เฉพาะแต่คัมภีร์แตรมณฑป
ณ ปราสาทพระวิหารเท่านั้น โคปุระทั้งสี่ชั้นก็ด้วยงามอย่าง
ที่สุด ทั้งทางด้าน การก่อสร้างและตลอดด้วยเครื่องตกแต่ง
ส่วนประกอบแต่ละส่วนดูเหมือนจะทำให้ผู้มาชมซาบซึ้งใน
ความงามอย่างแท้จริง จากผนังซึ่งเป็นแผ่นหินาและเรียบ
ก็จะมีลายเส้นสูง ๒-๓ เส้นซึ่งมีตลอดด้วยเครื่องประดับตกแต่ง
อย่างสวยงามเข้ามาประกอบ ณ ปราสาทพระวิหารเราจะ
สังเกตได้ว่าสถาปนิกเข้าใจถึงหน้าที่ของตลอดด้วยเครื่องประดับ
ตกแต่งสถาปัตยกรรมดีเพียงไร หน้านั้น เสา หัดงคา
และลายเส้นสูง จะประดับไปด้วยลายสลักที่ละเอียดอ่อน
ที่สุด และแม้ว่าลายเหล่านี้จะมีอยู่อย่างมากมาย แต่ก็ไม่ได้
ทำให้โครงร่างของสถาปัตยกรรมต้องเสียไปเลย

ในปัจจุบันนี้ คัมภีร์ของเทวาลัย ณ ปราสาทพระวิหาร
ซึ่งเคยเป็นที่ประดิษฐานคัมภีร์ได้หักพังไปหมดแล้ว และ
เราก็จะมองดูหินก้อนใหญ่ ๆ เหล่านี้ซึ่งครั้งหนึ่งเคยมีอำนาจ
ที่จะทำให้จิตใจของมนุษย์เกิดอันไหวและมีคามเบิกบาน
อย่างสูงอยู่ด้วยความประหลาดใจและความเคารพ แต่จาก

บนบ่อดเขาพระวิหาร
ซึ่งเป็นพื้ที่ตั้ง
สิ่งก่อสร้าง
ทางโบราณคดีนั้น
ยังมีธรรมชาติ
สวยงาม
เช่น แอ่งขังน้ำ
ในภาพนี้

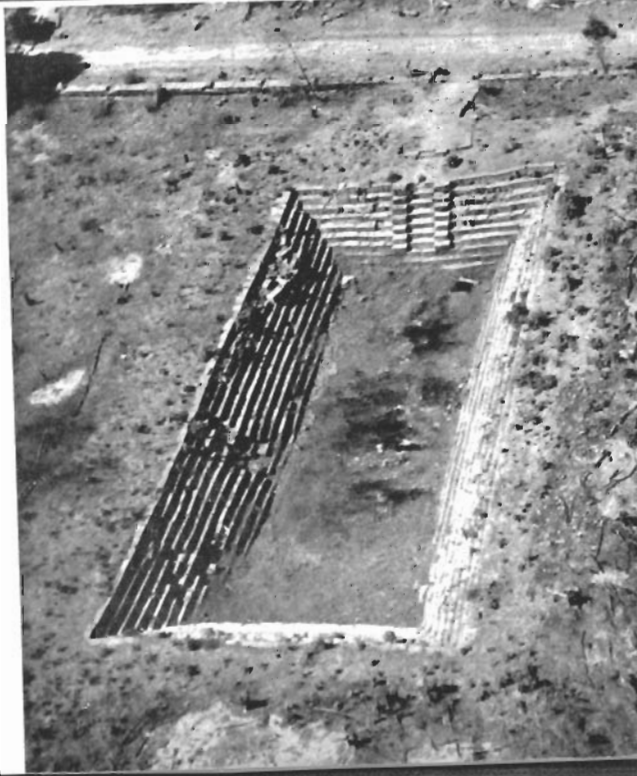
*A natural pond
on Phra Viharn
Hill.*

สระสง

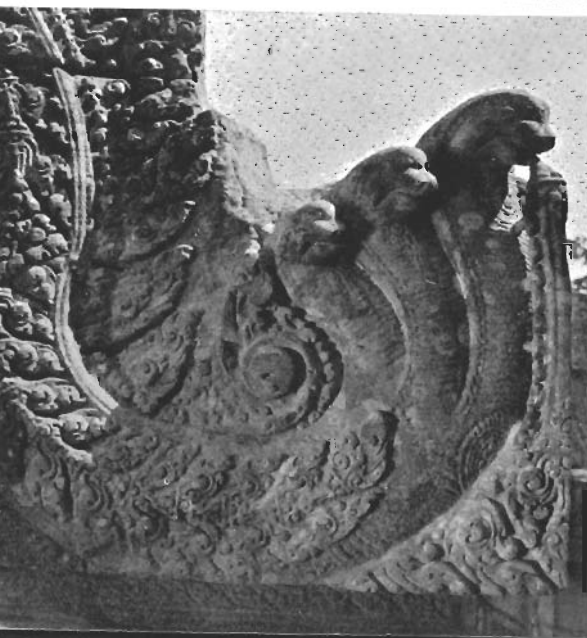
(อยู่ซ้ายมือริมทาง
ระหว่างศาลาจตุรมุข
หลังที่ ๑ และที่ ๒)

*Sra Song,
a pond on the
left, between
the first and
the second gate.*

ภาพจำหลักหน้าบันและ
ทับหลังประตู
*Carvings on a pediment
and a door-lintel.*

นาคห้าเศียรคานทอง
ของเรือนแก้วชุมประทู
*A five-headed naga
terminating a
pediment-frame*

ดังรอบด้อมที่ค่อนข้างน่ากลัว และจากความงามทางศิลปะ
เรายิ่งรู้สึก ว่า อารมณ์ของพระผู้เป็นเจ้ายังคงหอมด้อมมฤเขา
อันศักดิ์สิทธิ์น้อย

ทางด้านนอก ทางทางด้านซ้ายและขวาของเทวาลัย
ห่างออกไปประมาณ ๕ เมตร มีอาคารที่งดงามอีก ๒ หลัง
ยาว ๒๐ เมตร กว้าง ๑๕ เมตร อาคารเหล่านี้มีช่องหน้าต่าง
เป็นทางยาวประดับด้วยดกกรงตามแบบศิลปะเขมร เราไม่
ทราบถึงหน้าที่ของอาคารทั้ง ๒ นี้ แต่เมื่อนึกถึงว่าหน้าต่าง
น้อยอยู่ค่อนข้างสูง เราก็อาจจะคิดได้ว่าอาคารเหล่านี้ใช้
สำหรับเป็นที่อยู่ของผู้มาจาริกแสวงบุญซึ่งเป็นหญิง หรือใช้
สำหรับบุคคลสำคัญซึ่งได้สิทธิพิเศษที่จะมาอาศัยอยู่ใกล้
เทวาลัยชั่วคราว หรือมีพระนิพนธ์เป็นที่ยูของพวกพราหมณ์
ผู้ประกอบกิจพิธีทางศาสนา

ดังที่กล่าวมาแล้ว ลักษณะอันสวยงามอันหนึ่งของ
ปราสาทพระวิหารก็คือ ความละเอียดอ่อนของลวดลายที่สลัก
ขึ้น เติ้นนอกของภาพสลักเป็นจำนวนมากบนทับหลังและ
หน้าบันจะสลักลึกลงและประณีตจนกระทั่งเราอดนึกไปไม่ได้
ว่าช่างโบราณสามารถจะผลิตงานเช่นนั้นขึ้นมาได้อย่างไร คำ

ตอบก็บอกว่าหินที่เพิ่งขุดขึ้นมาใหม่ๆ นั้นจะอ่อนจนกระทั่งอาจจะ
 จะคิดเป็นเส้นตรงอย่างประณีตและดัดได้ ในขณะที่เดียวกัน
 ก็อาจจะดัดก็เป็นลวดลายต่าง ๆ อย่างประณีตได้ภายในระยะ
 เวลาอันสั้น เมื่อหินเหล่านี้ถูกอากาศเข้าภายในชั่วระยะ
 เวลาหนึ่งก็จะแข็งขึ้น คือทำให้ใช้ในการสร้างปราสาทพระวิหาร
 นั้นก็ขุดออกมาจากที่นั่นเอง เมื่อเราเดินไปรอบ ๆ เราก็จะ
 เห็นว่าโกด ๆ ที่นั้นมีรอยน้ำที่ไหลผ่านไปบนพื้นภูเขาและทำ
 ให้พื้นหินต้องดัดหรือไปในรูปร่างต่าง ๆ กัน แสดงให้เห็น
 ว่าหินนั้นอ่อน คือถ้านมัสเตาหรือค้อนข้างแดง หินดีเตา
 ขุดขึ้นมาได้จากถ່วนบนของภูเขา ในขณะที่หินดีเตงนั้น
 ขุดได้จากถ່วนล่าง

ลักษณะอันน่าสนใจอีกอันหนึ่งของปราสาทพระวิหาร
 ก็คือเส้นนอกของลวดลายซึ่งใช้เป็นกรอบของหน้านั้น ลวด
 ดายอันแปลกประหลาดอันซึ่งมีคอนปลายขมวดเป็นลายก้านขด
 หรือคล้ายรูปวงช้างที่กำลังขมวดอยู่ที่ปลายนั้น แตกต่าง
 ไปจากรูปนาคซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้กันอยู่เสมอในศาสนสถานเขมร
 แต่ลักษณะลวดลายอันแปลกประหลาดเช่นนี้ก็มิได้อยู่ในประเทศ
 กัมพูชา ณ ปราสาทบันทายไกรย์ในคัมพูชาศตวรรษที่ ๑๖ ซึ่ง

๒
DS
55A.98
๗๖ ๕๖๖

หนังสือพิมพ์

ห้าหมื่น

๗

อาจจะสร้างขึ้นในเวลาใกล้เคียงกับปราสาทพระวิหารด้วย
และถาปนิกอาจจะวัดขึ้นมาจากถวดตายของมกรหรือเหรา
แบบอินเดีย ซึ่งมีปรากฏอยู่เช่นเดียวกันในประเทศเขมร
บนที่หลังของปราสาทสมโบร์ไพรกุกในพุทธศตวรรษที่ ๑๒
ก็ได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าใคร่จะกล่าวและถึงส่วน
บนของซุ้มซึ่งมีพระพุทธรูปอยู่ภายในและใช้เป็นเครื่องประดับ
ตกแต่งบรรดาซุ้มต่าง ๆ ของพระสถูปบุโรพุทโธในเกาะชวา
ณ ปถาณซุ้มเหล่านี้มีรูปมกรมิ่งวงเหมือนช้างกำลังขมวดอยู่
คล้ายกับเป็นจุมุกที่ขยิบออกไป และทำให้เราอดคิดไม่ได้ว่า
เส้นนอกอันแปลกประหลาดของบรรดาหน้าบัน ณ ปราสาท
พระวิหารนั้น ก็คงจะได้รับแบบมาจากถวดตายของชาว
ดังกถกถาวมาน

ส่วนที่เหนือของถวดตายเครื่องประดับ แม้ว่าจะมีแบบ
ที่แตกต่างไปบ้าง ซึ่งหมายความว่า ในระหว่างที่กำลังสร้าง
ปราสาทพระวิหารอยู่นั้น แบบของศิลปะเขมรกำลังเปลี่ยนแปลง
ไป แต่ถวดตายส่วนใหญ่ก็ยังคล้ายมากกับถวดตาย
ทั่วไปของเขมร ถายเส้นนั้นซึ่งใช้ประกอบสถาปัตยกรรม

ห้องสมุด

๒๒.พ.ศ. 2531

๒๕๓๑ ()

ก็เป็นเช่นเดียวกัน ตามความจริง เราไม่อาจจะกล่าวถึงความงามของลายเส้นนั้นให้น่าประทับใจไปกว่าความจริงได้ เพียงแต่การมองดูลายที่ละเอียดอ่อน ซึ่งลัดักอยู่บนฐานของโคปุระชั้นที่ ๓ เท่านั้น ก็จะทำให้เราเข้าใจถึงความละเอียดอ่อนและความมั่นคงของอาคารหลังนี้ได้เป็นอย่างดี

เมื่อกฎทางศาสนาได้สั่งสอนให้ผู้นับถือศาสนานับความเชื่อถืออย่างสูงสุดในพระผู้เป็นเจ้า ก็ย่อมจะต้องมีการเชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้านั้นเป็นทั้งผู้รักษาและผู้มีความรักในมนุษยชาติอย่างมั่นคง เมื่อเป็นดังนี้ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของศาสนสถานเหล่านั้นก็จำต้องแสดงให้เห็นถึงข้อคิดทางศาสนาเหล่านั้น เพื่อจะทำให้เกิดมีอารมณ์ทางจิตใจขึ้นในมนุษย์ และสิ่งนั้นก็เป็รากฐานที่จะทำให้จิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้ แผนผังรูปร่างทางสถาปัตยกรรมและรายละเอียดของศาสนสถาน ที่ได้รับการก่อสร้างขึ้นอย่างดี จึงมีอิทธิพลอย่างมากมาย ไม่เฉพาะแก่ผู้นับถือศาสนาเท่านั้นโดยเฉพาะ แต่แก่ผู้ที่มีความรู้สึกไวด้วย แต่ก็ไม่จำเป็นที่ศาสนสถานทุกแห่งจะมีอิทธิพลแก่เราไปในทางเดียวกัน ความรู้สึกของมนุษย์ย่อมแตกต่างกันออกไป

พระผู้เป็นเจ้าของคนมีลักษณะเช่นไร เป็นคนชั่ว คำตัดสินถำ
ของอียิปต์จะให้การประทับใจเกี่ยวกับรูปอันมหัศจรรย์ และ
ต่อหน้าคำตัดสินถำเหล่านั้น มนุษย์ก็จะรู้ดีว่าคนไม่มีความ
สำคัญอะไรเลย ต่อบัณฑิตกรรมแบบนั้นเข้าครอบคลุมและ
เกือบจะทำให้ความกตัญญูเกิดขึ้นในมนุษย์ เราจะรู้ดีที่คล้าย
กับว่าระหว่างพระผู้เป็นเจ้าของและมนุษย์นั้นมียะห่างกันอย่าง
ชนิดที่ไม่อาจจะติดต่อกันได้ ทั้งนี้เป็นลักษณะตรงกันข้าม
กับความถูกต้องที่เกิดขึ้นเมื่อเราเดินบนเขาพระวิหาร ณ ที่
ลักษณะของต่อบัณฑิตกรรมที่ได้จัดตั้งอย่างค่อนข้างหนัก
ซึ่งทำให้ดูประณตขึ้นจากการสังเกตอย่างสวยงาม ก็ดูเหมือน
จะแสดงให้เห็นถึงการทำรูปร่างของพระผู้เป็นเจ้าของอย่าง
แท้จริง ทั้งในทางความเคร่งขรึมและความรักเมตตากรุณา
ของพระองค์ต่อมนุษยชาติ ในคำตัดสินถำเช่นนั้น เรายังรู้ดีว่า
จำเป็นที่จะต้องส่งความคิดคำนึงอย่างเคารพไปยังพระผู้
เป็นเจ้าของ แต่ในขณะที่เดียวกัน ความงามของศิลปะก็ทำให้เรา
นึกถึงความเข้าใจและอาการอย่างอ่อนหวานของพระองค์
ไปพร้อมกันด้วย

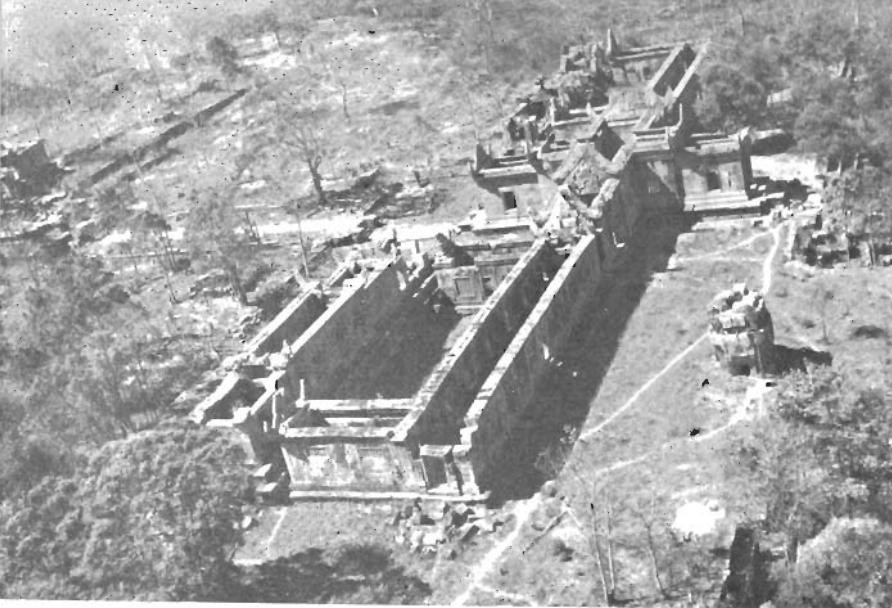
ชาวเขมรซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการขุดหาไข่มุกได้ทำ
 ให้มีน้ำตมและอบไว้ ณ ค่ำต้นถ่านแห่งนี้ด้วย โดยทำ
 เป็นสระใหญ่ ๓ สระ ขนาด ๓๕ x ๒๐ เมตร ๒ สระแรก
 มีบันไดหินทำเป็นขั้นลงมา แต่สระที่ ๓ จะขุดลงไปในดิน
 เท่านั้น จากชุมประชุมที่ ๒ ไปทางด้านซ้าย ๒-๓ เมตร
 ก็จะมีสระดีหลายสระสระที่ ๔ กว้างยาว ๘ เมตร สระ
 อย่างใดดีดัดดวนเป็นอย่างดีรวมทั้งทางความลึกด้วย ตรง
 กลางของด้านข้างด้านหนึ่งของสระ มีหัวสิงห์ซึ่งมีนามนค
 ใหญ่ได้ออกมาจากปากเพื่อทำพิธีชำระร่างกายของผู้ที่นับถือ
 ในค้ำถ่าน

การระลึกถึงการไปชมเขาพระวิหารนี้ ทำให้เรามี
 ความรู้ดีกยิดภายใน เพราะเหตุว่าทำให้เรารู้ดีกยิดใจว่า
 เราเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติซึ่งได้ทำงานที่ดป็นเอกเช่น
 ไข่มุก เป็นพยานแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างสรรค
 ของคนอันมีอยู่ชวณวินคร.

A Visit to Khao Phra Viharn

ทางเดินจากศาลาจตุรมุขหลังที่ ๒ ไปปราสาทหลังที่ ๓
An avenue leading from the second gate to the third one.

ปราสาทหลังที่ ๑
The third gate.

ประตูด้านใต้
 ของปราสาทหลังที่ ๑
*A southern door
 of the third gate.*

A VISIT TO KHAO PHRA VIHARN

After having travelled 34 kilometres amidst a dense forest spotted here and there with patches of intense green which seems to sing the glory of Nature, we arrive at the foot of the Khao Phra Viharn and by a flight of a hundred and sixty steps plus a second stairway of another sixty steps we reach the first of the four gopurams which precede the Sanctuary, we are enraptured by a mysterious scene which in its natural reaction compels us to make a comparison between old and modern ages. In our dynamic and scientific days we have no more time to meditate in spiritual matters as did old people; of course, with modern knowledge and means we do wonderful and useful things such as the people of the past could not even dream of, but these works do not represent any more the common spiritual effort of a race to glorify their faith as it was in the case of the builders of Borobodur, Angkor Wat, Khao Phra Viharn, the Kandarya Mahadeva at Khajuraho, the Lingaraja at Bhuvanesvara, the Medieval European cathedrals and other hundreds of examples we could cite. In those days the erection of a temple meant the highest ambition to express the devotion towards a god. In particular for the eastern people each stone erected, each sculpture chiselled to enrich the temple was the most pious activity a man could offer to the divinity. Everyone believed, everyone lived within god and as such any suffering and fatigue was borne with serenity: the spirit supported the matter and man lived in happiness in the certainty of a spiritual eternal life.

In visiting places such as Khao Phra Viharn we are stunned by the picture we may figure of the large mass of men working almost frantically to accomplish the house of their gods. Indeed, it was an army whose soldiers were all believers, either materially or spiritually everyone concurred to erect these wonders.

The architect of this superb monument conceived it as a transcendental development towards the abode of the god, the Kailasa. Most cleverly, the architect took advantage of the exceptionally beautiful natural spot to give more meaning to his creation. The temple is a complex of architectural elements developing from the foot of the slopes of a mountain which rises up to 105 metres to finish abruptly in a majestic cliff dominating all around the vast plains. From the physical world man rises to heaven and indeed the sensation we experience is tremendously impressive. Our imagination may picture the immense hypnotising influence such a monument had over the believers who came from far away in pilgrimage to ask protection and benevolence from their god.

As said, over two hundred steps bring us to the first of the four gopurams.* Here the pilgrim would rest and meditate; it was a long rest in order to begin his spiritual purification. The fine sculpture chiselled on the portals depicting deities and subjects from Hinduism intensified the imagination of the believer in his devoted thoughts. Indeed those bas-reliefs which for us have only a great artistic value, but for old

* The gopuram is the gateway giving access to a temple. But more than a gateway, as generally understood, the Indian gopuram is a place where the believer concentrates in his pious thoughts before proceeding in his spiritual quest.

people had an impressive religious language. The temple being dedicated to Siva, all the other divinities are subordinate to that god, but at the same time they form an inseparable philosophical unity with him, hence each deity or subject was of a major importance for the transcendental emotion of man.

From a gentle sloping avenue, about 280 m. long, flanked by a series of pillars, we reach the second gopuram which, like the others, has a Greek cross plan. The third gopuram is accessible through another avenue about 170 m. long and from this to the fourth there is another walk of about 40 m. The difference of distance between one gopuram and another was not causal but was purposely planned to emphasize the emotion of the believers who, through the shorter length between structures could feel nearer and nearer to god. The mental effort of the pilgrim in his quest to communicate with god came to be accomplished and, like a purifying flame, the spiritual vibration emanating from the sanctuary became so intense that man felt one within god himself.

The third gopuram has two lateral additions which certainly were built later supposedly to accommodate the many male pilgrims visiting the Sanctuary. If our supposition corresponds with the real fact, the two additions, each 35 m. in length, obliterate to a certain extent the former conception of the monument. In fact, these two structures which, as mentioned above, could accommodate many people affected the mystic holiness of the gopuram built exclusively for the purpose of meditation. Referring to this mystic sense, we have also to remark that all along the way to the Sanctuary the thick vegetation would serve also as a suggestive element.

The fourth gopuram serves as an entrance to a walled court. At the end of this court there is what looks like a mandapa and at its sides there are two small structures used as a library and treasury to keep ritual objects. The pillars of the ground floor support other shorter pillars, from which we may suppose that the building had two stories, or otherwise the openings between the upper pillars served to give light to the mandapa.*

Finally, after the spiritual walk of about nine hundred metres the believer reached the abode of the god. This structure is built just at the summit of the mountain which abruptly ends in a sheer vertical precipice as to indicate the boundery of Heaven.

Nature, religion and art here form an impressive unforgettable spiritual unity.

Many holy places are either located in the peaks of mountains or other suggestive natural spots, but the architect of this monument exploited Nature to the full, according to his high psychological and philosophical understanding.

The Sanctuary, that is to say, the main structure of this complex temple, is planned according to the Indian prototype, namely, a holy rectangular precinct enclosed by a vaulted gallery walled outside and with opening inside. In the case of the Khao Phra Viharn, instead of the usual pillars the openings of the gallery are formed by series of windows which give a sense of concentration to the sacred spot more than the effect produced by pillars.

* Mandapa is a walled portico in front of the cell. Although the Indian prototype of the Mandapa may be of a considerable size, in general it is only a little larger than the cell. If the first mandapa was not sufficient for the rituals, then one or two more were added attached to the first in an axial way.

The cell, roofed by the massive sikhara*, and the mandapa in front of it are erected in the centre of the sacred precinct and form a fine unity which is the credit of the Khmer art. Indeed the curve of the roof of the mandapa intersects and harmonizes both with the front and the side elevations of the cell perfectly. This remark may be better understood by comparing the Khmer temple with the Indian ones of the northern style from which certainly the Khmer temple originated. In looking at the famous and beautiful temple of Lingaraja of Bhuvanesvara we shall notice that the pyramidal roof of the mandapa with its many horizontal tiers, reminiscence of wooden structures, does not harmonize with the monumental appearance of the curved outline of the sikhara. Such a contrasting effect was corrected by the Khmer in a way as to render the two architectural elements a single fine composition.

But the sense of harmonious monumentality is not limited to the sikhara and the mandapa of the Sanctuary of the Khao Phra Viharn alone; the four gopurams are also most fine, both in their masses and details. Every part seems to impress the aesthetic sense of the visitor; from the massive and plain walls relieved by a few fine mouldings to the exquisite ornamentation. Also in this monument it will be noticed how perfectly the builders understood the function of sculptural decoration. Pediments, pillars, roofs and mouldings are enriched with most delicate carvings which, although profusely applied, never affect the structural appearance of architecture.

* The Sikhara is the roofing tower-like overstructure of the cell. It may bear a pyramidal outline formed by receding stories like in the Indian temples of the Dravidian style, or may have a curved outline like the temples of the northern style from which the Khmer architecture originated (See also the Thai phra-prang).

At present the sikhara of the cell enshrining the holy symbol of Siva is fallen down. In astonishing and reverent silence we look at these large blocks of stone which once had the power to move deeply and to enrapture the soul of man. But in the awesome enclosure and through art we still feel the spirit of god enveloping this sacred mountain.

Outside, flanking the left and right sides of the Sanctuary and detached from it about five metres, there are two fine looking structures (20×15 m.) which have horizontal long openings enriched with the typical Khmer colonnade. We do not know the purpose of these structures, but considering that the openings are on the upper part of the buildings, we could suppose that they served to room women pilgrims or were reserved for some important personages who could have the privilege to live for some time so near the abode of god, or again, were used as dwelling of the Brahmans who performed the sacred rituals.

As mentioned before, one of the outstanding features of the Khao Phra Viharn temple is the finesse of the sculptural decoration. The contour of the plenty carvings of the lintels and those of the pediments are cut so deep and so neat as to arouse the question of how those old sculptors could manage to execute such works. The answer is that the newly quarried stone was so soft as to permit a deep and neat vertical cut and at the same time to execute many ornaments in a relatively short time. When the stone was exposed for some time to the atmospheric agents it hardened. The kind of stone used in building the Khao Phra Viharn was dug out on the spot. Walking around we may

ระเบียงคดรอบเทวสถาน

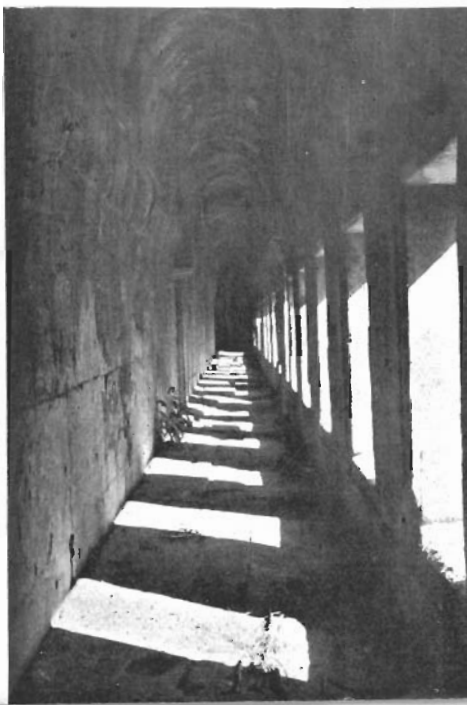
ด้านใต้

*The southern gallery
behind the main
sanctuary.*

ภายในระเบียงคด

ด้านตะวันออก

Inside the eastern gallery.

เงอมผาสดเบยตาด

A cave under Pei Ta Di Cliff.

ทิวทัศน์สุดหน้าผาด้านใต้

เขาพระวิหาร

*Southern view of
Prasat Phra Viham.*

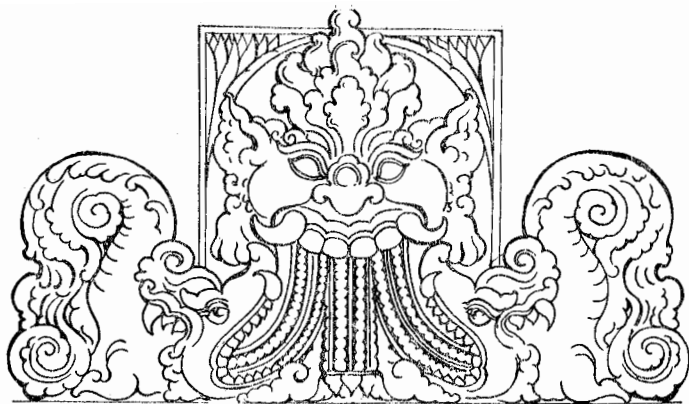

nearby see how the water running on the surface of the mountain has corroded the bare rocks in very curious ways showing the softness of that material. The stone has either a greyish or reddish tint. The greyish stone was quarried in the upper part while the reddish one in the lower part of the mountain.

One outstanding feature of the Khao Phra Viharn temple is the outline of the decoration which serves as the framing element of the pediments. The peculiar design which ends in what looks like a volute or the coiling upper part of the elephant's trunk differs from the universal naga pattern of the Khmer temples. This peculiar decoration which is to be found also in Cambodia in the temple of Banteai Srei of the middle of the 10th century, and certainly was contemporary to the Khao Phra Viharn, may have originated from the design of the Indian makara which is also to be noticed in Cambodia in a lintel of the temple of Sambor Prei Kuk of the 7th century.

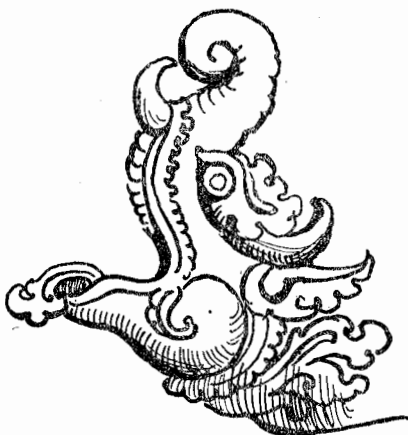
More particularly we would like to hint about the upper part of the niches with Buddha images enriching the terraces of the Borobodur stupa in Java. The outlines of these niches formed by the figure of the makaras with its typical coiled elephant-trunk-like snout, tempts us to think that the peculiar outline of the portal of Khao Phra Viharn was inspired by the above-mentioned Javanese design.

The rest of the ornaments, although having stylistic differences which suggest that during the erection of this monument the style of Khmer art underwent changes, is very similar to the universal Khmer patterns as it is that of the architectural mouldings. Indeed, we could never emphasize too strongly

ลายหน้ากาลและมกรจากถ้ำอชันดา ถ้ำที่ ๑ ประเทศอินเดีย
พุทธศตวรรษที่ ๑๐

India. Ajanta caves. Viharn I.
Motif with makaras and Kala. 5th century A.D.

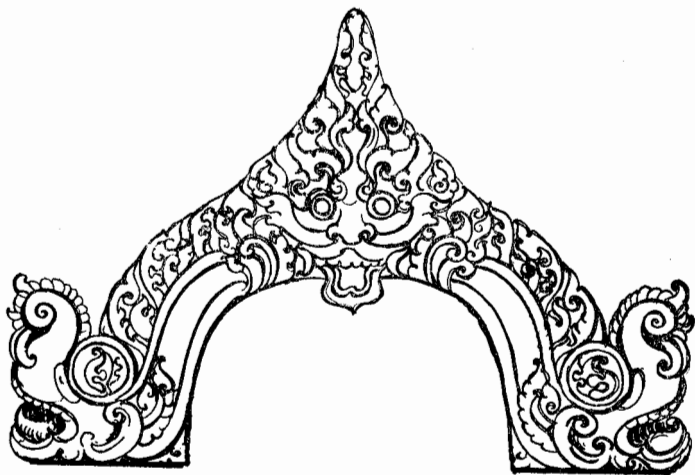
ลายหัวมกรบนทับหลัง ณ ปราสาทสมโบร์ไพร่อกุญ ประเทศกัมพูชา
พุทธศตวรรษที่ ๑๒

Cambodia.
*Head of a "makara" from a lintel
of a temple at Sambor Prei Kuk.
7th century.*

the beauty of these mouldings : it is sufficient to look at the delicate design of the basement of the first gopuram to understand the finesse and at the same time the solid appearance of this architecture.

When the dogmatic principles of any religion imply the absolute belief in god, this is conceived as the protector and tender lover of the human beings. Accordingly, the architectural features of the temple have to convey those religious principles in order to arouse in man that spiritual emotion which is the source of the refinement of the human mind and feelings. For this reason, the plan, architectural masses and details of a well conceived temple have a profound influence, not only on the followers of a peculiar religion, but also over any sensitive man. Of course, not all religious structures influence us in the same way ; it depends upon the conception peoples have imagined their divinities. For example, the Egyptian temples are impressive for their colossal appearance, but in front of them man has the sensation of becoming a nullity. Architecture dominates and almost incites fear. It seems as though between god and man there is an unapproachable distance, quite opposite to the sensation we experience ascending the Khao Phra Viharn. Here the harmonious severe architectural masses rendered delicate by the fine carvings seem to embody the very abstract conception of a god in his austere ideal vision as well as in his benevolent love for human beings. In a temple like this, we feel compelled to offer our reverent thoughts to the spirit of god, while the beauty of art conveys to us his understanding and caressing smile.

ลายเครื่องประดับซุ้ม ณ พระสถูปบุโรพุทโธ เกาะชวา
พุทธศตวรรษที่ ๑๓

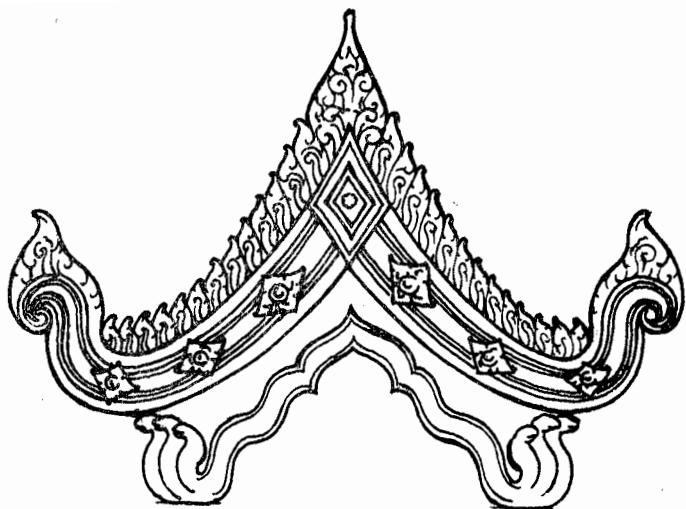
*Ornamental decoration of the upper part of a niche of the
Borobodur-stupa. Java. 8th century.*

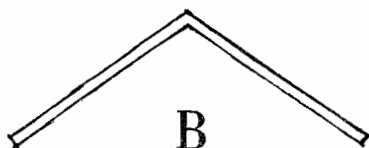
ลายหัวมกร ณ หน้าบันปราสาทพนมบาแถ็ง
พุทธศตวรรษที่ ๑๕

“Makara”

*From a pediment, Phnom Bakheng.
9th century A.D.*

A

B

ลายก้านขดของกรอบหน้าบัน ณ ปราสาทพระวิหาร
อาจจะได้แบบมาจากวงของมกรอินเดียหรือชาว
ความแตกต่างระหว่างหน้าบันของชาวและของ
ปราสาทพระวิหารเกี่ยวกับหลังคา คือของชาว
หลังคามุงด้วยหินเป็นรูปโค้ง (A) แต่ที่ปราสาท
พระวิหารใช้ข้อไม้เป็นหลังคารูปสามเหลี่ยม (B)

Khao Phra Viharn.

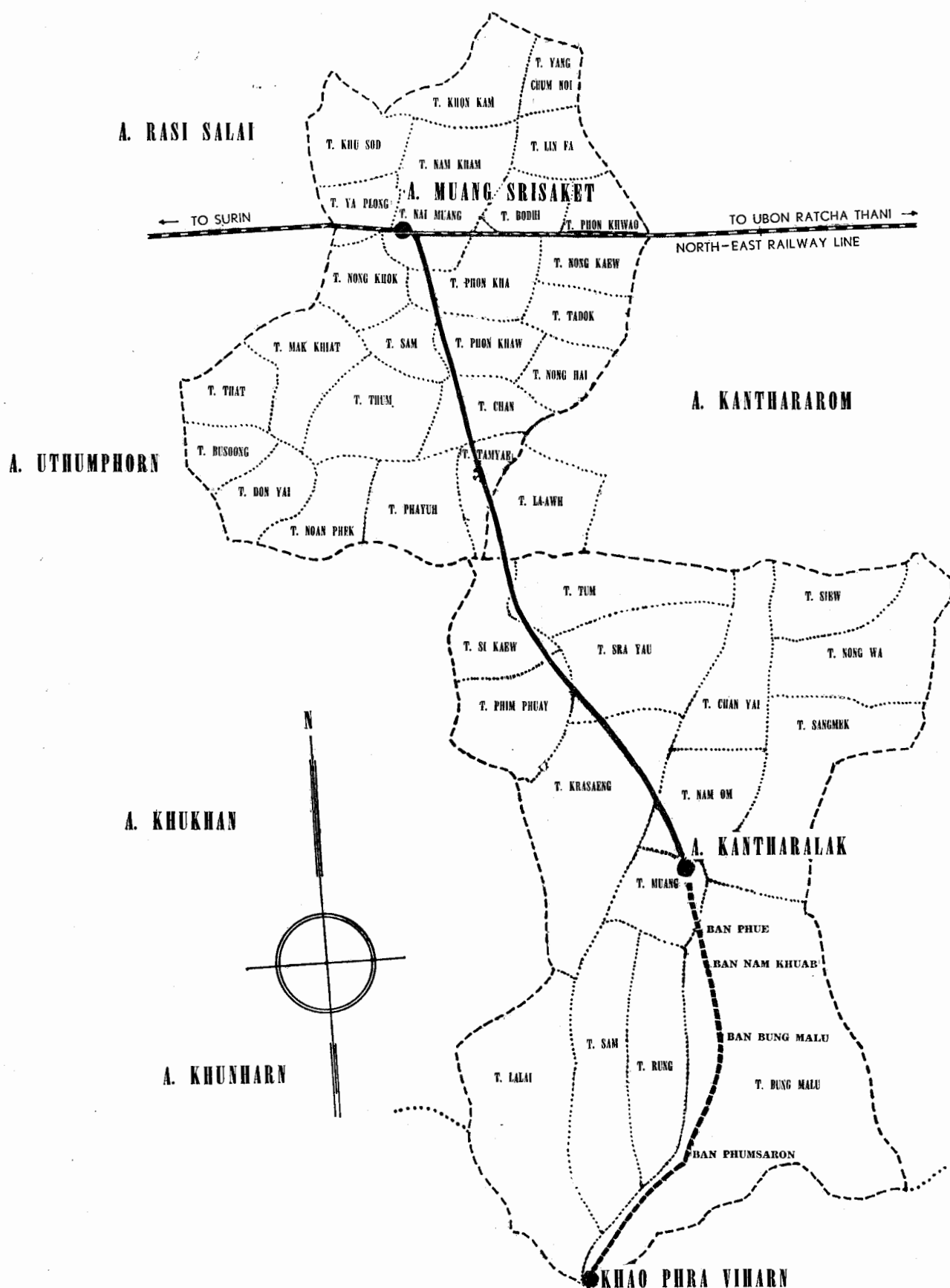
Decoration of the pediment ending with the peculiar "volute" which seem related to the snout of the Indian or Javanese "makara." The difference between the curve of the Javanese decoration and that of the Khao Phra Viharn is due to the difference of the roof; the former vaulted (A) the latter having wooden rafters (B).

The Khmer, expert in water - works, did not miss also here to provide the place with water for drinking and bathing by the means of three large basins, about 35×20 m. Two of these reservoirs are lined with stone steps, while the third is merely dug into the soil. Few metres from the second gopuram, at its left, there is a fourth square basin, 9×9 m., finely proportioned in respect to the depth, at the middle of which there is a lion-head sprouting holy water used for the ablutions of the believers.

In remembering the visit to Khao Phra Viharn we feel an intimate pleasure giving us a sense of pride to belong to this human Family which has left such masterpieces as a testimony of its eternal creative power.

Bangkok, 31st December 1959.

MAP SHOWING ROUTE FROM SRISAKET TO KHAO PHRA VIHARN

CAMBODIA